بەرنامەو

پێڕەوی نێوخۆی

حیزبی دێموکراتی کوردستان

پەسند کراوی کۆنگرەی چواردەیەم

١٦ تا ٢٤ی ڕەشەمەی ١٣٨٦ (٦ تا ١٤ی مارسی ٢٠٠٨)

بەرنامەو پێڕەوی نێوخۆی حیزبی دیموکراتی کوردستان

پێشەکی

رەوتی پێکهێنانی دەوڵەت - نەتەوەکان لە رۆژهەڵاتی نێوەڕاست بەدوای شەڕی یەکەمی جیهانی دا، ئەو ئیمکانەی بە کورد نەدا تا ئەو نەتەوە دێرینەی ناوچەکەش ببێتە خاوەن دەوڵەتی سەربەخۆ . نەبوونی وشیاریی نەتەوەیی کورد لە ئاستی پێویستدا لە سەرەتای سەدەی بیستەم دا لە لایەک و دەستتێوەردانی نادادپەروەرانەی زلهێزەکانی ئەو سەردەمە لە کاروباری ناوچەکەی ئێمەدا لە لایەکی دیکەوە، بوون بە هۆی بێبەشکرانی نەتەوەی کورد لە دەوڵەتی سەربەخۆی خۆی. ئەم بارودۆخە بوو بەهۆی داڕشتنی سنووری دەوڵەت_نەتەوە تازەپێکهاتووەکانی ناوچەکە بە قازانجی چەند نەتەوەیەک و لەسەر حیسابی دووبارە دابەشکردنەوەی کوردستان و حاشا کردن لە پێناسی نەتەوەیی کورد و مافی بەشداربوونی ئەم نەتەوەیە لە دەسەڵاتی سیاسی دا. هەر ئەو غەدرە مێژوویییەش بوو بە سەرەتای دەورەیەکی نوێی خوێناوی لە خەباتی رزگاریخوازانەی نەتەوەی کورد لە پێناوی وەدیهێنانی مافی دیاریکردنی چارەنووس دا.

هەرچەند پلانی سڕینەوەی سیستماتیکی پێناسی نەتەوەیی کورد لە ئێرانیش دا، بەشێکی جیانەکراو لە پرۆژەی سەقامگیرکردنی دەوڵەت_نەتەوەی ئێرانی بە هاتنە سەرکاری رەزاشای پەهلەوی بووە، بەڵام هەموو ئەو هەوڵانە نەیان توانیوە رێ لە رەوتی سروشتیی گەشەسەندنی مێژوویی کەسایەتیی نەتەوەیی کورد لە رۆژهەڵاتی کوردستان بگرن. ناسیۆنالیزمی مۆدێرنی کورد لە رۆژهەڵاتی کوردستانیش، کە بەشێوەیەکی شایانی تێگەیشتن لە لایەکەوە بەرهەمی

پێگەیشـــتنە بابەتییـــەکانی کۆمـــەڵگای کـــوردی و لـــە لایـــەکی دیکەشـــەوە بەرهـــەمی خـــەباتی نەتـــەوەیی بـــژاردەی رووناکبیری کـــورد بـــوو لـــەرێی پێکهێنـــانی کۆمەڵـــەی 'ژ.ک' ەوە لـــە ســـاڵی١٣٢١ی هـــەتاوی دا شـــێوازی رێکخراوەیی بەخۆیەوە گرت. پێناسـەی کۆمەلـەی ژ.ک بنچینـەی لـە سـەر بەرزبوونەوەی بیری نەتەوەیی و رزگاریی کورد لە هەموو کوردستان و دامەزرانی دەولەتی نەتەوەیی بۆ کورد بوو. ژ.ک لە پاش ٣ ساڵ، بە هۆی بەرینبوونـەوەی مـەودای چـالاکی و لـە سـەروبەندی پێکهـاتنی زەمینـە بـۆ پێکهێنانی دەسەڵاتێکی کوردی لە رۆژهـەڵاتی کوردسـتان، کە هـەموو چـین وتوێژەکانی ئەو سەردەمەی کۆمـەڵگای کوردەواری لـە ڕیزەکانی خـۆی دا جێ بکاتەوە، جێگای خـۆی دا بـە حیزبی دیمـوکراتی کوردسـتان. بـەم پێیـە، حیزبی دیمـوکراتی کوردسـتان لـە ٢٥ی گـەلاوێژی سـاڵی ١٣٢٤ی هـەتاوی بەرامبـەر بـە ١٦ی ئـووتی١٩٤٥ی زایینـی دا بـە رێبەرایـەتیی پێشـەوا قـازی محەممەد، دامەزرا.

دامەزرانی حیزبی دیموکراتی کوردستان لە سەر بناخـەی کۆمەڵـەی ژ.ک. بـە نوختـە گـۆڕانێکی گرینـگ لـە مێـژووی گـەلی کـورد و بـە سـەرەتای قۆناخێکی نوێ لـە خـەباتی نەتەوەکـەمان دەژمێردرێ. بە ڕێبەرایـەتیی ئـەم حیزبە بوو کە گەلی کورد بۆ یەکەم جار لە مێژووی تازەی خـۆی دا تـوانی کۆمـاری کوردســتان لــە بەشــێکی کوردســتان‌دا پێــک بهێنــێ. کۆمــاری کوردسـتان بـۆ یەکـەم جار سـتاتووی دەسـەڵاتی کـوردی بـە شـێوەیەکی مـودێرن و بـە نێـوەرۆکێکی دیموکراتیکـەوە، نیشـان دا. هەرچەنـد کۆمـاری کوردسـتان پـاش ١١ مانـگ دەسـەڵاتداریی دیموکراتیـک، بـەهۆی هێرشـی دەسـەڵاتی پاشـایەتیی ئـەو سـەردەمەی ئێرانـەوە جوانەمـەرگ کـرا، بـەڵام ئـــەزموونی دیمـــوکراتیکی دەســـەڵاتداری لـــە کۆمـــاری کوردســـتان دا، بەلاپەڕەیـەکی زێڕینـی مێـژووی خـەباتی سیاسـیی گـەلی کـورد لـە پێنـاوی وەدیهێنانی مافە نەتـەوەیی و دیموکراتیکـەکانی دا دێتـە ئـەژمار. جەوهـەری دیموکراتیکی دەسەڵاتداری لەو کۆمارەدا کە لەجێدا بنـەمای لەسـەر ئەسـڵی

ڕێزگرتن لە ئیرادەی خەڵکی کوردستان لەلایەک و هەوڵدان لە پێناوی پێکەوەژیانێکی تێکەڵ بە هاوڕێزی لەگەڵ نەتەوەکانی دراوسێی لەلایەکی دیکە دانرابوو، نەک هەر لە ئاستی کوردستان و ئێرانی ئەو سەردەمەدا، بەلکوو هەم ئەوسا و هەم ئێستا لە هەموو ڕۆژهەڵاتی نێوەراست دا بە ڕووداوێکی گرنگ دادەنرێ. هەرچەند پێشەوا قازی محەممەد و بەشێکی دیکە لە ڕێبەرانی حیزب و کۆمار لە پێناوی خەباتی رزگاریخوازانەیان دا بە فەرمانی ڕێژیمی پاشایەتیی ئێران لە سێدارە دران، بەڵام ئەزموونی دیموکراتیک و پێشکەوتنخوازانەی کۆماری کوردستان هەروا ڕێ نیشاندەری نەوە لە دوای نەوەی بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی گەلی کورد بووە و دەبێ.

لەگەڵ ئەوەی رووخانی کۆماری کوردستان زەبرێکی بەژان بوو کە وە پەیکەری حیزبی دیموکراتی کوردستان کەوت، تێکۆشەرانی ئەم حیزبە لە ماوەیەکی بە نیسبەت کورت دا خۆیان ڕێک خستەوەو خەباتی رزگاریخوازانەی نەتەوەیی‌یان دەست پێکردەوە. حیزبی دیموکراتی کوردستان لەماوەی نیزیک بە ٦٣ ساڵ تەمەنی خۆی‌دا زۆر فەسڵی زێڕینی لە مێژووی نەتەوەی کورددا تۆمار کردوون، زۆر سەرکەوتنی گەورەی بە دەست هێناون‌و تووشی نوشوستی‌و تێ‌شکانیش بووە. بێجگە لە دامەزراندنی کۆماری کوردستان کە لووتکەی سەرکەوتنی ئەم حیزبەو بە گشتی بزووتنەوەی رزگاریخوازی کورد بوو، ئەم حیزبە بزووتنەوەی پڕشکۆی سالانی ٤٧ ـ ١٣٤٦ی بەرپا کردوە، چەند جار لە ململانەی هەڵبژاردن دا خۆی تاقی کردۆتەوەو هەموو جارێ سەرکەوتنی بەدەست هێناوەو سەرەنجام بۆ ماوەی نیزیک بە چارەکە سەدەیەک خەباتێکی قارەمانانەی بە دژی دیکتاتۆریی ویلایەتی فەقیهی بەڕێوە بردوە.

ئەم حیزبە هەر لەو کاتەدا رووخانی کۆماری کوردستان‌و تێک شکانی ڕاپەڕینی چەکدارانەی ٤٧ ـ ١٣٤٦ی بەخۆوە دیوەو چەند جار لە دەورانی ڕێژیمی پاشایەتی‌و ڕێژیمی ئیسلامیی‌دا کەوتۆتە بەرپەلاماری پۆلیس‌و بە

دەیان‌و سەدان تێکۆشەری کەوتوونەتە زیندانەوە کە زۆربەیان حوکمی قورس‌و تەنانەت ئێعدامیان بەسەردا سەپاوە.

حیزبی دیموکراتی کوردستان لەو خەباتە قارەمانانەو پڕلە شانازی‌یەدا زیاتر لە پێنج هەزار کادرو ئەندامی شەهید بوون کە نیزیک ٢٥ کەسیان لە کادری ڕێبەری بوون‌و لە سەرووی هەمووشیانەوە ناوی سێ ڕێبەری پایەبەرز: پێشەوا قازی محەممەدو دوکتور قاسملووو دوکتور شەرەفکەندی دەدرەوشێتەوە.

لەپاش دەستپێکی پرۆسەی سەقەتی دروستکردنی دەوڵەت_نەتەوە لە ئێران دا ، دەسەڵاتی فەرمانڕەوا چ لە سەردەمی پاشایەتی و چ لە سەردەمی کۆماری ئیسلامی دا، هیچ کات ئامادە نەبووە هەنگاوێک بۆ چارەسەری پرسی نەتەوایەتیی کورد و نەتەوەکانی دیکەی نێو ئێران هەڵێنێتەوە. ڕوانگەی تەواویەتخوازانەی دەسەڵاتی فەرمانڕەوا و حاشاکردن لە فرەنەتەوەبوونی ئێران و پرسی نەتەوایەتی و ڕەوای کورد، هۆکاری بەردەوامبوونی ئەو کێشەیە بووە.

مەسەلەی کورد لە ئێران دا بەردەوام نەک هەر لە لایەن دەسەڵاتی ناوەندی یەوە بەلکوو لە لایەن ناسیۆنالیزمی ئێرانی لە دەرەوەی دەسەلاتی ڕەسمی و، تەنانەت لەلایەن بەشێک لە ئوپۆزیسیونی سەراسەری و ڕووناکبیرانی ئێرانیشەوە وەک مەسەلەیەکی نەتەوەیی حاشای لێ‌کراوە. گرفتی ئەو ڕوانگەیە لەوەدایە کە لەبری ئەوەی نێوەرۆکی نەتەوەیی مەسەلەی کورد و مافی ئەم گەلە بۆ بڕیاردان لە سەر چارەنووسی خۆی بکا بە بنەما، دەیهەوێ لە ڕێی چاونووقاندن و خۆگێلکردن لەو ڕاستی یەوە، هەوڵ بۆ پاراستنی هێژێمونیی پێناسی نەتەوەی حاکم بدا. وەک تابۆ ڕاگرتن و بەبنەما وەرگرتنی تەواویەتی ئەرزیی ئێرانیش، هیچ نییە جگە لە ئامرازێک لە خزمەتی ئەو بیرە نادیموکراتیک و شۆڤینیستی یە دا.

هەر بەهۆی ئەو روانگە تەواویەتخوازانەی تویژی دەسەڵاتدارەوەیە کە تەنانەت باسی دێموکراسییش لە پێوەندی لە گەڵ پرسی نەتەوایەتی لە ئێران دا، خوێندنەوەیەکی چەواشەکارانەی بۆ دەکرێ. بزووتنەوەی کورد لە رەوتی خۆی دا هەمیشە نەبوونی دیموکراسیی بە هۆکاری چارەسەرنەکرانی مەسەلەی کورد داناوە. ئەزموونەکانی رابردوو دەری دەخەن کە نەتەوەی کورد پێشوازیی لە چارەسەری دیموکراتییانەی مەسەلەی نەتەوەیی کورد لە رۆژهەڵاتی کوردستان دا کردوە. بەڵام بەداخەوە لە بەر نادیموکرات بوونی دەسەڵاتی زاڵ بەسەر کوردستان دا، بەردەوام ویستی ئاشتیخوازانەی گەلی کورد بە زمانێکی نادیموکراتیک و تێکەڵ بە زەبروزەنگ وەڵام دراوەتەوە. نیەتی ئاشتیخوازانە و ویستی کەڵکوەرگرتن لە دیالۆگ و وتوویژ بۆچارەسەری مەسەلەی نەتەوایەتیی کورد لە رۆژهەڵاتی کوردستان، یان هەر لە لایەن نوێنەرانی دەسەڵاتی فەرمانڕەواوە رەت کراوەتەوە یان وەک داوێک بۆ لە نێو بردنی رێبەرانی سیاسی و لاوازکردنی بزووتنەوەی کورد، کەڵکی لێوەرگیراوە.

ئەزموون و رەوتی رووداوەکان دەریان خستوە کە پرۆژەی دروستکردنی دەوڵەت_نەتەوەی ئێرانی، لە سەر بنەمای کۆکردنەوەی دەسەڵات لە ناوەند و حاشاکردن لە پێناسی نەتەوەکانی ئێران و سەپاندنی پێناسی نەتەوەیەک بەسەر هەموو نەتەوەکانی دیکەدا، هیچ کاتێک جێی نەگرتوە. لەئارادا بوونی پرسی نەتەوەکان وەک گرینگترین پرسی سیاسی لە ئێرانی ئەمرۆدا، بەڵگەیەکی حاشاهەڵنەگری ئەو راستی یەیە. سووربوون لەسەر رەوتی ناسیۆنالیزمی تەواویەتخوازی ئێرانییش کە هەر لە سەرەتاوە بە سەقەتی لە دایک بووە، شتێک نیە جگە لە هەوڵێکی نابەرپرسانە بە ئاقاری درێژەدان بە سەنتەرگەرایی یەکی مێژوویی و لە سەر حیسابی لێڵکردنی هەرچی زیاتری ئاسۆی پێکەوەژیانی داخوازانەی نەتەوەکانی نێو ئێران.

بۆیە، لە ڕوانگەی حیزبی دێموکڕاتی کوردستانەوە، لەبەر ڕووناکایی ئەو خاڵەی سەرەوەدا و بەلەبەرچاوگرتنی ویستی لەمێژینەی نەتەوەی کورد و

ڕەوتی سیاسیی ئێستای کوردستان، مەسەلەی نەتەوایەتیی کورد تەنیا کاتێک بەتەواوی چارەسەر دەکرێ کە ڕەوتی سروشتیی خۆی ببڕێ و ویستی داخوازانەی نەتەوەی کورد بکا بە بنچینە. دەرەتانی پێکەوە ژیانی داخوازانەی نەتەوەکانی ئێرانیش – سەرەڕای ئەو مێژووە پڕ ستەم و کارەساتەی ڕابردوو – کاتێک دەرەخسێ کە بێ ئەملاوئەولا ڕێزگرتن لە ئیرادەی سیاسیی نەتەوەکانی نێو ئێران و یەک لەوان نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەلاتی کوردستان دا، بکرێ بە بنەمای چارەسەری پرسی نەتەوەیی بۆ داهاتووی ئێران.

نێوەرۆکی بەرنامەی حیزبی دیموکراتی کوردستان ڕەنگدانەوەی ویستی نەتەوەیی و دیموکراتیکی خەڵکی کوردستانە. ئەندامان و لایەنگرانی حیزب دەبێ ئەو بەرنامەیە بەرنە نێو کۆمەلانی خەڵکی کوردستان و نێوەرۆکی بەندەکانی بۆ خەڵک شیبکەنەوە. هاورێیانی حیزبی لە گەڵ ئەوەی روونکردنەوەی بیروڕای حیزب لە سەر مەسەلە سیاسی و ئابووری و کۆمەلایەتی و فەرهەنگی یەکان بۆ کۆمەلانی خەڵک بە ئەرکی خۆیان دەزانن، دەبێ لە پێناو پتەوکردنی هەرچی

زیاتری پێوەندیی بەرینی حیزب و گەل و، گەشەدارترکردنی بواری دیموکراتی یانەی بزووتنەوەی گەلەکەمان، بە سینگفراوانی یەوە پێشوازی لە ڕەخنە و و ڕێنوێنی و پێشنیاری ئەوانیش بکەن.

بەرنامەی حیزبی دیموکراتی کوردستان

فەسڵی یەکەم، ئامانجە گشتی یەکان

ماددەی یەکەم: ئامانجی ستراتیژی

ئامانجی ستراتیژیکیی حیزبی دیموکراتی کوردستان، وەدیهێنانی مافی دیاریکردنی چارەنووسی نەتەوەی کوردی رۆژهەڵاتی کوردستان لە ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدرال و لە شێوەی **کۆماری کوردستان** دایە.

یەکیەتیی داخوازانە و دادپەروەرانە، بەردی بناخەی پێوەندیی کۆماری کوردستان لە گەڵ نەتەوەکانی دیکەی ئێرانە.

ماددەی دووەم: پێناسەی کۆماری کوردستان

کۆماری کوردستان پێکهاتەیەکی نەتەوەیی، دیمۆکراتیک و کوردستانی‌یە.

١ـ کۆماری کوردستان دەسەڵاتێکی سیاسیی گەلی یە کە لە لایەن کۆمەڵانی خەڵکەوە بڕیاری لە سەر دەدرێ.

٢ـ کۆماری کوردستان پێناسەیەکی نەتەوەیی هەیە چونکە هێمای کۆتاییهێنان بە ستەم و بندەستی‌یە و نوێنگەی دەسەڵاتی نەتەوەیی کورد لە رۆژهەڵاتی کوردستانە.

٣ـ کۆماری کوردستان دیموکراتیکە چونکە بە دەنگی خەڵک هەڵدەبژێردرێ وبە پێی ویست و ئیرادەی خەڵک بەرێوە دەچێ.

٤ـ کۆماری کوردستان پێناسەیەکی کوردستانیی هەیە چونکە مافە رەواکانی هەموو کەمایە تی یە نەتەوەیی، ئێتنیکی، کلتووری و ئایینی یە جیاوازەکانی نێو ئەو کۆمارە دەپارێزێ.

ماددەی سێیەم: چوارچێوەی جوغرافیایی

چوارچێوەی جوغرافیایی کۆماری کوردستان بە لەبەرچاو گرتنی هۆیەکانی جوغرافیایی و ویستی زۆرینەی دانیشتوانی هەر ناوچەیەک، دیاری دەکرێ.

فەسلی دووەم:
بنەماکانی پێکهاتەی کۆماری کوردستان

ماددەی چوارەم: سیستمی دەسەڵات لە کۆماری کوردستان دا

دەسەلات لە کۆماری کوردستان دا لە سەر بنەمای ئەم پڕەنسیپە گشتی یانەی خوارەوە پێک دێ وبەرێوە دەچێ:

١_ هەموو دەسەڵاتێک لە ئیرادە و دەنگی خەڵک سەرچاوە دەگرێ. دەسەڵاتەکانی جێبەجێکردن، قانونـدانان و دادوەری بەشێوەیەکی راستەوخۆ یان ناراستەوخۆ لە نوێنەرانی خەڵک پێک دێن. نوێنەرانی خەڵک لە هەڵبژاردنی راستەوخۆو ئازاد و وەک یەک و نهێنی دا لە لایەن خەڵکەوە هەڵ دەبژێردرێن.

٢_ هەڵبژاردن لە سەر بنەمای هەر تاکێ یەک دەنگ و، بایەخی یەکسانی دەنگەکان دەبێ، بە بێ لەبەرچاوگرتنی هیچ جۆرە هەلاواردنێکی ئێتنیکی، ئایینی، رەگەزی و ئاستی کۆمەلایەتی.

٣_ ئیمکانی بەشداری لە هەڵبژاردن و هەڵبژێران بۆ ئورگانەکانی دەسەڵاتدا بە شێوەیەکی یەکسان بۆ هەمووان دابیندەکرێ.

٤_ خەڵک دەبێ ئیمکانی شوێن دانان لە سەر بڕیارەکان و کونترۆل لە سەر چۆنیەتیی جێبەجێکردنی دەسەڵات و تەنانەت ئیمکانی لە سەر کارلابردنی دەسەڵاتدارانی هەڵبژاردەی خۆیانیان هەبێ.

٥_ پرەنسیپی زۆرینەی دەنگ نابێ مافی کەمینە پێشێل بکا. بنەمای دیموکراسی لە کۆماری کوردستان دا لە سەر بەشداریی هەموو خەڵک دادەنرێ. مافی بەشداریی رێژەیی هەموو ئەو گرووپانە کە بە پێی پرەنسیپی زۆرینە و بە هۆی جیاوازیی ئێتنیکی، رەگەزی و ئایینی لە کەمینەدان و ناتوانن خاوەنی نوێنەری خۆیان لە دەسەڵات دا بن، دەستەبەر دەکرێ و دەپارێزرێ.

ماددەی پێنجەم: لێک جیابوونی دەسەڵاتەکان

لە کۆماری کوردستان دا دەسەڵاتی قانوون دانان و جێبەجێکردن و دادوەری لە یەکتر جیان.

ماددەی شەشەم: دەسەڵاتی جێبەجێکردن

دەسەڵاتی جێبەجێکردن و ئۆرگانی بەرێوەبەریی کۆماری کوردستان بە پێی سیستمی پارلەمانی لە لایەن پارلەمانەوە دەنگی بۆ وەردەگیرێ و لە بەرانبەر پارلەمان دا بەرپرسیارە.

ماددەی حەوتەم: سەرۆکایەتیی کۆماری کوردستان

سەرۆکی کۆماری کوردستان لە لایەن خەڵک و لە رێگای هەڵبژاردنی ئازادەوە بۆ ماوەیەکی دیاریکراو کە بە پێی قانوون دیاری دەکرێ هەڵ دەبژێردرێ.

ماددەی هەشتەم: پارلەمانی کوردستان

پاڕلـــەمانی کوردســـتان بـــەرزترین ئورگـــانی قانونـــدانانی کۆمـــاری کوردستانە. نوێنەرانی پارلەمان لە چوارچێوەی سیستمی فرە حیزبی و لە کێبەرکێی ئازاد و دیموکراتیک دا لە لایەن خەڵکەوە هەڵ دەبژێردرێن.

لــە هــەڵبژاردن دا مــاف و مــەودای بەشــداری و خۆکاندیــدا کــردن لــە هــەڵبژاردن بــۆ ئورگانــەکانی بریــاردەری سیاســی لــە دەرەوەی لیســتەی حیزبەکان بۆ هەر تاکێکی سەربەخۆ دەستەبەر دەکرێ.

ماددەی نۆیەم: دەزگای دادوەری

دەزگـــای دادوەری ســـەربەخۆیە. ئەندامـــەکانی دەزگـــای دادوەری بـــە پێشنیاری سەرکۆماری کوردستان و بە پەسندی پارلەمان دیاری‌دەکرێن.

ماددەی دەیەم: جیایی دین لە دەسەڵاتی سیاسی

لە کۆماری کوردستان دا ئایین لە دەسەڵاتی سیاسی جیایە و پێرەوی لە پرەنسیپی سیکولار لە دەوڵەت دا دەکرێ. هـەموو دانیشـتووانی کوردسـتان لە
هەڵبژاردنی ئایین و مەزهەب دا ئازادن.

ماددەی یازدەیەم: رەمزی نەتەوەیی

کۆماری کوردسـتان خـاوەنی ئـاڵا و سـروودی نەتـەوەیی خۆیـەتی. ئـاڵای دەوڵەتی فیدراڵ لە تەنیشت ئاڵای کوردسـتان لـە دام و دەزگاکـانی کۆمـاری کوردستان دا هەڵ دەکرێ.

ماددەی دوازدەیەم: زمانی رەسمی لە کۆماری کوردستان دا

زمانی کـوردی زمـانی رەسـمیی کۆمـاری کوردسـتانە. لـە هـەموو پلـەکانی خوێنـدن دا ئـەم زمانـە بـەکاردەهێنرێ. خوێنـدن لـە کۆمـاری کوردسـتان دا هەتا ١٥ساڵی بۆ هەمووان ئیجباری‌یە. لە تەنیشـت زمـانی کـوردی، زمـانی

رەسمیی دەوڵەتی فیدراڵ لە پۆلی چواری سەرەتایی بەرەو سەر دەخوێندرێ و بۆ نامەنووسینی ئیداری لە نێوان کوردستان و ناوچەکانی دیکەی ئێران و دەوڵەتی فیدراڵ و ئیدارەکانی سەربە دەوڵەتی فیدراڵ لە کوردستان دا بەکار دەبرێ.

ماددەی سێزدەیەم: کۆماری کوردستان و دەوڵەتی فیدراڵ

کاروباری پێوەندیی نێو دەوڵەتی، دیفاعی میللی (سوپا)، دانانی بەرنامەی درێژخایەنی ئابووری و سیستمی دراوی لە ژێر دەسەڵاتی دەوڵەتی فیدراڵ دایە. بێجگە لەوانە، سەلاحییەتی بەڕێوەبردنی دەزگای دەوڵەتی لە کوردستان بەدەست دام و دەزگاکانی کۆماری کوردستانەوەیە. خەڵکی ناوچەی ژێر دەسەڵاتی کۆماری کوردستان بەپێی حەشیمەت و بێ هیچ جیاوازییەک لە بەڕێوەبردنی کاروباری دەوڵەتی فیدراڵ دا بەشدار دەبن.

ماددەی چاردەیەم: دابین کردنی نەزم و هێمنی لە کوردستان دا:

دابین کردنی هێمنی و نەزمی نێوخۆ لە کوردستان لە ئەستۆی هێزی پێشمەرگە و ئۆرگانە ئینتیزامییەکانی دیکەی کۆماری کوردستانە. ئەرکی سوپا دیفاع لە سەربەخۆیی و پاراستنی سنوورەکانی وڵاتە و هەقی نیە دەست لە کاروباری هێمنی و نەزمی نێوخۆیی وەربدا.

فەسلی سێیەم:
پرەنسیپ و ئەرکە گرینگەکانی کۆماری کوردستان

ماددەی پازدەیەم: ئازادی یە دیموکراتیکە سیاسی و کۆمەڵایەتی یەکان

١ـ کۆماری کوردستان بەرپرسە لە پاراستنی مافەکانی مرۆڤ و دابینکردنی میکانیزمی تایبەتی بۆ چاوەدێریی دابین کرانی ئەو مافانە بۆ هەموو دانیشتووانی کوردستان. لە کۆماری کوردستان دا ماف و ئازادی یە تاکەکەسی و گشتی یەکان وەک ئازادیی بەیان، چاپەمەنی و رێکخراو لەچوارچێوەی قانون دا بەشێوەیەک دەستەبەر دەکرێن کە لەگەڵ مەنشووری مافی مرۆڤ دا تەبا بێ.

٢ـ ئازادی لە کۆماری کوردستان دا بە مانای ئازادبوونی هەر دانیشتوویەکی کوردستانە لە پێشخستنی کەسایەتیی خۆی لە هەموو بوارەکانی ژیانی دا. ئەرکی دەسەڵاتە کە ئیمکانی یەکسان بۆ هەموو تاکەکانی کۆمەڵ بۆ بەهرەمەند بوون لەم ئازادیی یە دابین بکا و پارێزگاریی لێ بکا. هەروەها دابینکردنی ئازادیی تاک وەک مافی هاونیشتمانی، ئازادی لە هەبوونی بیروباوەڕی سیاسی، ئایین و مەزهەب دا، بە جۆرێک کە مافی تاکەکانی دیکەی کۆمەڵ پێشێل نەکا، ئازادی لە هەڵبژاردنی شوێنی ژیان و کار، ئەندام بوون یان هاتنەدەر لە کۆڕو رێکخراوی سیاسی، کۆمەلایەتی و کلتووری لە ئەرکە گرینگەکانی کۆمارە.

٣ـ کۆماری کوردستان پارێزگاری لە مافەکانی منداڵان لە بنەماڵە و لە کۆمەڵ دا، بە ئەرکێکی گرینگی سەرشانی خۆی دەزانێ. لەو پێوەندییەدا پێڕەوی لە کۆنڤانسیۆنی ژنێڤ سەبارەت بە مافی منداڵان دەکا و پلانی

چڕوپڕی پەروەردەیی بۆ دادەڕێژێ. نواندنی هەرچەشنە توندوتیژی یەک بەرامبەر بە منداڵان و کەڵکوەرگرتنی خراپ لە توانایی منداڵان، قەدەغەدەکرێ.

ماددەی شانزدەیەم: سەروەریی قانون

١_ لە کۆماری کوردستان دا قانوون لە سەرووی هەموو دەسەڵاتێکەوەیە.

بچەسپێنێ.

٢_ هەموو تاکەکانی کۆمەڵ لە بەرانبەر قانوندا یەکسانن. پێشێلکردنی قانون

بە هەر ڕێگایەک داو لەلایەن هەرکەسێکەوە ناڕەوایەو سزای قانونیی بەدواوەیە.

ماددەی حەڤدەیەم: دادپەروەریی کۆمەڵایەتی

کۆماری کوردستان هەوڵ دەدا ئیمکانی کار بۆ هەمووان پێک بێنێ ، داهاتی گشتی بە جۆرێک دابەش دەکا کە یارمەتی بە بەرزکردنەوەی ئاستی ژیانی کەسانی کەم داهات بکا و بۆ دابین کردنی یارمەتی یە کۆمەلایەتی یەکان، هەنگاو هەڵ دێنێتەوە.

ماددەی هەژدەیەم: کۆمەڵگای مەدەنی

گەشەسەندنی کۆمەڵگای مەدەنی نێوەرۆکی دیموکراتیک و مۆدێڕنی کۆمار دەستەبەر دەکا. لەو پێوەندی یەدا:

١_ پشتیوانی لە گەشەسەندنی کۆمەڵگای مەدەنی لە کوردستان لە ئەرکەکانی سەر شانی کۆماری کوردستانە.

٢_ بەستێن سازی بۆ دووبارەبنیاتنانەوەی شێوەی پێوەندیی دوولایەنەی نێوان کۆمەڵ و حکوومەت لە سەر بنەمای فەرهەنگێکی دیموکراتیک و

ئەسڵی لێپرسراویەتیی دوولایەنە، لە ئەرکە سەرەکی یەکانی کۆماری کوردستان دەبێ.

ماددەی نۆزدەیەم: یەکسانیی ژن و پیاو

١_ کۆماری کوردستان هەوڵدان بۆ دابینکردنی یەکسانیی ژنان و پیاوان لە نیو خێزان، لە نیو کۆمەڵ و لە مەیدانی کار و دەسەلاتدا بە ئەرکێکی گرینگی خۆی دادەنێ.

٢_ کۆماری کوردستان لابردنی نابەرابەری و دابینکردنی یەکسانیی ژن و پیاو لە هەموو بوارەکانی ژیان دا بە بەردی بناغەی دروستکردنی کۆمەڵگایەکی مەدەنی، پێشکەوتوو و دیموکراتیک لە کوردستان دا، دەزانێ. ئەرکی کۆماری کوردستانە کە بۆ بەدیهێنانی یەکسانیی تەواوی ژن و پیاو لە هەموو بوارەکانی ژیانی کۆمەلایەتی، ئابووری و دەسەلاتی سیاسی دا، لە ریگای تێگەیاندن و بە پشتیوانیی قانون هەنگاوی جیددی و بەردەوام هەڵێنێتەوە.

ماددەی بیستەم: ژینگە و سەرچاوە سروشتی یەکان

١_ کۆماری کوردستان لە پێناوی پارێزگاری لە سروشتی کوردستان و مسسۆگەر کردنی لەشساغی و ژیانێکی بۆ دانیشتووانی ئیستا و نەوەکانی داهاتووی کوردستان دا، بایەخێکی زۆر بە پاراستنی ژینگە دەدا.

٢_ بوونی ئابووری یەکی پێشکەوتوو تا رادەیەکی زۆر پەیوەستە بە کەڵکوەرگرتنی کارناسانە لە پاشەکەوت و سەرچاوە سروشتی و ژێر زەوییەکان. کۆماری کوردستان دەبێ بۆ پاراستن و کەڵکوەرگرتن لەم سامانە گشتی یانە لەکوردستان دا خاوەن پلان و بەرنامەی تایبەتی بە هاوکاری لەگەڵ دەوڵەتی فیدراڵ بێ.

٣_ ئەرکی کۆماری کوردستانە کە لە هەموو پرۆژە و پرۆگرامێک دا لایەنی ژینگەپارێزی لەبەرچاو بگرێ.

فەسڵی چوارەم:
ئامانجی درێژخایەنی حیزب

ماددەی بیست و یەکەم:

١ـ ئامانجی درێژخایەنی حیزبی دێموکراتی کوردستان هەوڵدانە بۆ پێکهێنانی کۆمەڵگایەک لەسەر بنەمای بایەخەکانی سوسیالیزمی دێموکراتیک لە رۆژهەڵاتی کوردستان دا.

٢ـ لەم کۆمەڵگایەدا کە بایەخەکانی سوسیالیزمی دێموکراتیک پەیڕەو دەکرێن بەرژەوەندی گشتیی خەڵک ئامانجی سەرەکی‌یە.

٣. جەوهەری دێموکراتیک بوونی ئەم سیستمە لەوە دایە کە پێکهاتنی، لە پرۆسەی ریفورمدا، بە شێوازێکی دێموکراتیک‌و لە رێگای بەشداریکردنی خەڵکەوە دێتە دی.

٤ـ بنەمای سوسیالیزمی دێموکراتیک لەسەر دادپەروەریی کۆمەڵایەتی دادەمەزرێ، لەم کۆمەڵگایەدا ستەمی نەتەوەیی، ئیتنیکی‌و رەگەزی، نامێنێ‌و هەوڵ دەدرێ مەودای نێوان چینەکان کەم بکرێتەوە.

٥. لە سوسیالیزمی دێموکراتیک دا پەیڕەوی لە سیستمی بازاڕی ئازادی چاوەدێری کراو لەلایەن دەسەڵاتی سیاسی‌و دێموکراتیکی خەڵکەوە دەکرێ.

٦ـ لەم سیستمەدا بۆ پاراستنی پارسەنگی رێژەی کۆمەڵایەتی‌و دەسکەوتە کۆمەڵایەتی‌و دێموکراتیکەکان، بێجگە لە نیزامی (یەک کەس یەک دەنگ) سەندیکاکان، یەکیەتی یە کرێکاری یەکان‌و دامەزراوە جۆراوجۆرە کلتوورییەکان دەبێ هەرچی زۆرتر رێک بخرێن.

٧ـ خۆ گونجاندن لەگەڵ هەلومەرجی تایبەتیی وڵاتەکەمان (کۆمەڵگا)و رەچاوکردنی قازانجی نەتەوەیی دوو پرەنسیپی سەرەکین بۆ پیادەکردنی سوسیالیزمی دێموکراتیک.

فەسلی پێنجەم:
یەکیەتیی نەتەوەکان لە ئێران

ماددەی بیست و دووەم: ڕێگای دروستی یەکیەتیی نەتەوەکان لە ئێراندا

حاکمیەتی کۆماری و دیموکراتیک لە بەڕێوەبەرایەتی دا دەتوانێ ببێتە دەستەبەری هاوپێوەندی و هاوپەیمانی یەکی پتەوتر لە نێو نەتەوەکانی ئێران داو زەمینەسازی پێکەوەژیانێکی داخوازانە و دادپەروەرانە، لە چوارچێوەیەکی دیاریکراو لە ئێرانی دوارۆژدا.

حیزبی دیموکراتی کوردستان هەموو نەتەوەکانی ئێران بە دۆستی نەتەوەی کورد دەزانێ و لە خەباتی نەتەوە زۆرلێکراوەکان بۆ رزگاری لە ستەمی نەتەوایەتی و دابین کردنی مافی بەرابەر بۆ هەموویان پشتیوانی دەکا. لە روانگەی حیزبی دیموکراتی کوردستانەوە یەکیەتیی نێوان نەتەوەکان پێویستە ئەم ئەسڵانەی خوارەوەی تێدا رەچاو بکرێن:

١_ هەر نەتەوەیەک ئازاد و سەربەست بێ لە بەڕێوەبردنی کاروباری ئیداریی ناوچەی خۆی بەهۆی نوێنەرانی هەڵبژێراوی خۆیەوە.

٢- هەرکام لە نەتەوەکان ئەو مافەیان هەبێ کە لە ڕێگای ڕێفراندۆمەوە دەنگ بە مانەوە یان هاتنە دەر لەو یەکیەتی‌یە بدەن.

٣_ هەموو نەتەوەکان بەپێی حەشیمەتیان لە بەرێوەبردنی کاروباری دەوڵەتی فیدراڵ دا بەشدار بن.

٤_ ئێرانی فیدراڵ خاوەنی دوو ئەنجومەنی نوێنەران‌و نەتەوەکان بێ. ئەندامانی ئەنجومەنی نوێنەران بەپێی حەشیمەت دیاری بکرێن‌و هەڵ-بژێردرێن. بەڵام ئەندامانی ئەنجومەنی نەتەوەکان بۆ هەر کام لە نەتەوەکانی ئێرانی فیدراڵ بەقەدەر یەک بن‌و هیچ بڕیارێکی گرنگ بەتایبەتی ئەو بڕیارانە کە پێوەندی‌یان بە چارەنووسی نەتەوەکانی

ئێرانـەوە هەیـە بـەبێ پەسـند کـران لەلایـەن ئـەم ئەنجومەنـەوە کـاری پـێ نەکرێ.

٥ـ ئەگەر بڕیارێک دژایەتیی لەگەڵ بەرژەوەندیی نەتەوەیی هـەر یـەک لـە نەتـەوەکان هـەبێ، مـافی ڤێتـۆ بـۆ نوێنـەرانی ئـەو نەتەوەیـە لـە ئەنجومـەنی نەتەوەکان دا پارێزراو بێ.

فەسلی شەشەم:
سیاسەت بەرامبەر بەشەکانی دیکەی کوردستان

ماددەی بیستو سێیەم: هەڵوێستی کۆماری کوردستان بەرانبەر بە بەشەکانی دیکەی کوردستان بەم جۆرەیە:

١. گەلی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستانو کورد لـە هـەر شـوێنێک بێ بە ئەندامی یەک نەتەوە دەناسێ.

٢. لە خەباتی رەوای نەتەوەی کورد لە بەشەکانی دیکەی کوردستان بۆ دابینکردنی مافو ئازادییە نەتەوایەتییەکانی پشتیوانی دەکا.

٣ـ پـەنای سیاسی بـەو کوردانـە دەدا کـە بـە هـۆی خـەباتی رزگاریخوازانەوە لە بەشەکانی دیکەی کوردستان دەکەونە بەر مەترسی و ناچار دەبن وڵاتەکەیان بەجێ بێڵن.

٤ـ پێوەندیی دۆستانەی سیاسی و ئابووریو بازرگانی و فەرهـەنگی لەگـەڵ ئـەو بەشـانەی کوردسـتان دا دادەمـەزرێنێ کـە لـە چوارچێـوەی وڵاتەکەیاندا بە مافە نەتەوایەتییەکانیان گەیشتوون.

پێڕەوی نێوخۆی حیزبی دیموکراتی کوردستان

فەسڵی یەکەم: پێناسەی حیزب

ماددەی یەکەم: ناوی حیزب، "حیزبی دیموکراتی کوردستان"ـە

ماددەی دووەم: حیزبی دیموکراتی کوردستان، حیزبێکی رزگاریخوازی نەتەوەیی و دیموکراتە، کە ولاتپارێزان و ئازادیخوازانی رۆژهەلاتی کوردستان لە ریزەکانی خۆی دا کۆدەکاتەوە.

ماددەی سێیەم: حیزبی دیموکراتی کوردستان حیزبێکی سێکولارە و بڕوای بە جیایی دین لە دەسەلاتی سیاسی هەیە.

ماددەی چوارەم: حیزبی دیموکراتی کوردستان لە پێوەندی یەکانی خۆی لەگەڵ حیزب و رێکخراوەکان دا پەیڕەوی لە پلورالیزمی سیاسی دەکا.

فەسڵی دووهەم: ئەندامەتیی حیزب

ماددەی پێنجەم: مەرجەکانی بوون بە ئەندام

هەموو دانیشتوویەکی رۆژهەڵاتی کوردستان و هەموو کوردێکی رۆژهەڵات دەتوانێ ببێتە ئەندامی حیزبی دێموکراتی کوردستان، بە مەرجێک:

_ تەمەنی لە ١٨ساڵ کەمتر نەبێ.

_ بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆی حیزب پەسند بکا.

_ مرۆڤێکی خۆشناو و وڵاتپارێز بێ.

ماددەی شەشەم: شێوەی وەرگرتنی ئەندام

بۆ ئەوەی کەسێک بە ئەندام وەربگیرێ پێویستە:

_ دوو ئەندامی حیزب بیناسێنن.

_ لانی کەم شەش مانگ لەژێر تاقیکردنەوەدا بێ.

_ ئەندامی حیزب و رێکخراوێکی سیاسیی دیکە نەبێ.

_ لە لایەن زۆربەی ئەندامانی شانەیەکی حیزبی یان ئۆرگانێکی سەرەوەترەوە بە ئەندام وەربگیرێ.

تێبینی:

ئەو کەسایەتییە کۆمەڵایەتی، فەرهەنگی و زانستییانە کە خۆیان لە سیاسەت و بۆچوونەکانی حیزب بە نیزیک دەزانن وەک دۆستی حیزب رێزیان لێ دەگیرێ و لە هاوکاری و بیروڕاکانیان پێشوازی دەکرێ.

فەسڵی سێیەم: ئەرک و مافەکانی ئەندام

ماددەی حەوتەم: ئەرکەکانی ئەندامی حیزب

ئەرکی ئەندامی حیزبە کە:

_ بۆ وەدیهێنانی ئامانجەکانی حیزب کە لە بەرنامەدا هاتوون، تێبکۆشێ.

_ بۆ پاراستنی یەکیەتیی سیاسیو تەشکیلاتیی حیزب هەوڵ بدا.

_ بەپێی پێڕەوی نێوخۆ پەیرەوی دیسیپلینی حیزب بێ.

_ لە یەکێک لە ئۆرگانەکانی حیزب دا تێبکۆشێ.

_ نهێنی یەکانی حیزب بپارێزێ.

_ پلەی زانیاریی سیاسی و کۆمەڵایەتیی خۆی بەرێتە سەرێ.

_ سیاسەتی حیزب بەرێتە نێو کۆمەڵانی خەڵکو پێوەندی لەگەڵ ئەوان بەهێز بکا و لە بیروڕا و ئەزموونی ئەوان کەڵک وەربگرێ.

_ حەقی ئەندامەتی بدا.

ماددەی هەشتەم: مافەکانی ئەندامی حیزب

ئەندامی حیزب مافی ئەوەی هەیە کە:

- بە ئەندام یان بەرپرسی هەرکام لە ئۆرگانەکانی حیزب هەڵبژێردرێ
یان دیاری بکرێ.

- لە نێو خۆی حیزب دا راشکاوانە لە هەموو ئەندامێک یا ئۆرگانێک لە کۆبوونەوەکانی حیزبیدا رەخنە بگرێ.

- سیاسەتی حیزب بخاتە بەر پرسیار و پێشنیاری گۆڕینی بکا.

- لە رێگای تەشکیلاتی یەوە بە هەموو ئۆرگانێکی حیزبی پێشنیار بکا، بیروڕای خۆی پێ بڵێ یان پرسیاری لێ بکا.

- لە هەموو ئۆرگانێک لەلای ئۆرگانی سەرەوەتر شکایەت بکا.

– لە هەر کۆبوونەوەیەکی ئۆرگانی خۆیدا کە تێکۆشانی حیزبی و سیاسیی ئەو هەڵ سەنگێنێ و بیهەوێ بڕیاری لەسەر بدا، بەشدار بێ.

ماددەی نۆیەم: سزادانی ئەندام

١ـ ئەو کەسانەی ئەرکی خۆیان بەجێ ناگەیەنن یان بە پێچەوانەی پێڕەوی نێوخۆی حیزب دەبزوونەوە یان کردەوەیەک ئەنجام دەدەن کە زیان بە ئیعتیباری حیزب دەگەیەنێ، بە پێی رادەی تاوانەکەیان سزا دەدرێن. سزای حیزبی بریتییە لە:

ـ سەرکۆنە بە دەم

ـ سەرکۆنە بە نووسراو

ـ ئەستاندنەوەی لێپرسراوی

ـ هەڵپەساردن

ـ دەرکردن لە حیزب

٢ـ درێژترین ماوەی هەڵپەساردن ساڵێکە.

٣ـ سزای حیزبی لەلایەن رێکخراوی حیزبیی هەر ئەندامێکەوە بە زۆرینەی دەنگ دیاری دەکرێ.

٤ـ مەبەست لە سزای حیزبی، رێنوێنیی ئەندامە و تەنیا ئەوکاتە ئەندام سزا دەدرێ کە رێگای دیکە وەک رەخنە و ئامۆژگاری لە چاک کردنی ئاکاری ئەودا کاریگەر نەبووبێ.

٥ـ ئەندامی دەرکراو مافی ئەوەی هەیە لە ئۆرگانی سەرەوەتر داوای پێداچوونەوە بکا و دەتوانێ ئەو داوایە بۆ کۆنگرەش بنێرێ.

٦ـ ئەندامی هەڵپەسێردراو پاش ماوەی هەڵپەساردن رابردووی حیزبیی بۆ لەبەر چاو دەگیرێ و بەگوێرەی نەزەری ئۆرگانی خۆی بەرپرسایەتیی پێ دەدرێ.

فەسڵی چوارەم: پێکهاتەی ڕێکخراوەیی حیزب

ماددەی دەیەم: قەوارەی حیزب

١_ ئەسڵە بنەڕەتییەکانی دارشتنی قەوارەی حیزب ئەوانەی خوارەوەن:

_ هەموو ئورگانەکانی حیزب لە خوارێوە بۆ سەرێ هەڵ- دەبژێردرێن.

_ ئۆرگانەکانی حیزب بە ڕێکوپێکی راپۆرتی تێکۆشانی خۆیان هەم بەو ئەندامانە کە هەڵیان بژاردوون و هەم بە ئۆرگانی سەرەوەتر دەدەنەوە.

_ لە ئورگانەکانی حیزب دا بریار بە شێوەی جەمعی و زۆرینەی دەنگ دەدرێ.

_ لەنێو حیزب دا بۆ هەموو ئەندامان بەبێ جیاوازی یەک دیسیپلین هەیە.

_ بڕیاری ئۆرگانی سەرەوەتر لەلایەن ئۆرگانی خوارەوەترەوە جێبەجی دەکرێ.

_ زانیاریی پێویست سەبارەت بە ئاڵوگۆڕ لە بوارەکانی نێوخۆیی تەشکیلات، مەسەلە سیاسی یەکان، و پەیوەندی یەکان، بە شیوەیەکی سیستماتیک لە نێو حیزب دا بڵاو دەکرێتەوە.

_ تەک پەرستی و سەرەرۆیی لە هیچ پلەیەکی تەشکیلاتی دا ڕێگای پێنادرێ و لێپرسینەوەی لە سەر دەکرێ.

- لە حیزبدا بوونی گرووپ و فراکسیۆنی ئاشکرای فیکری و سیاسی بە رەسمی دەناسرێ و هەموو گرووپێک هەقی هەیە بیروبۆچوونی خۆی لە نێو تەشکیلاتی حیزبدا دەرببڕێ.

تێبینی: هەر چەشنە دەستەبەندی‌یەکی نهێنی بە تاوان دەژمێردرێ و سزای لەسەرە.

ماددەی یازدەیەم: رێکخراوەکانی حیزب

١ـ بناخەی رێکخراوی حیزب شانەیە. ژمارەی ئەندامانی شانە نابێ لە سێ کەس کەمتر بێ.

٢ـ رێکخراوەکانی حیزب لە رێی کومیتەی دێ، گەرەک، شار، ناوچە، شارستان و ناوەندەوە بەڕێوەدەبرێن.

٣ـ ئەرکی شانە و کومیتەکانی دێ، گەرەک، شار، ناوچە و شارستان و ناوەند بردنی سیاسەتی حیزب بۆ نێو کۆمەڵانی خەڵکو جێبەجێ کردنی بڕیارەکانی کومیتەی ناوەندی و ئورگانە بەرپرسەکانی پەیوەندیدار و بەڕێوەبردنی کاروباری حیزبی‌یە.

٤ـ کومیتەی هەر رێکخراوێک لەلایەن ئەندامانی ئەو رێکخراوە یان نوێنەرانی ئەوانەوە هەڵدەبژێردرێ.

٥ـ بەرزترین ئۆرگانی هەر رێکخراوێک کۆنفرانسی ئەو رێکخراوەیە کە دوو ساڵ جارێک لە ئەندامانی حیزبیی ئەو رێکخراوە یان نوێنەرانیان پێک دێ.

٦ـ رێکخراوەکانی حیزب لە مەڵبەندی چالاکیی خۆیان دا دەتوانن بەرنامە و پلانی کاری تایبەت بە خۆیان دابرێژن.

تێبینی:

١ـ لە هەلومەرجی تایبەتیدا کومیتەی ناوەندی دەتوانێ شێوەی گونجاوی دیکە بۆ رێکخراوی حیزب پەسند بکا.

٢ـ ڕێکخراوەکـــانی حیـــزب لـــە دەرەوەی کوردســـتان بـــەگوێرەی ئاییننامەیەکی تایبەت و گونجاو کە بە پەسندی کومیتەی ناوەندی دەگا، بەڕێوەدەچن.

فەسڵی پێنجەم: ئۆرگانەکانی بەڕێوەبەریی حیزب

ماددەی دوازدەیەم: کۆنگرەی حیزب

١ـ بەرزترین ئۆرگانی حیزب کۆنگرەیە.

٢ـ کۆنگرەی حیزب هەر سێ ساڵ جارێک لە ئەندامانی ئەسڵی و جێگر و ڕاوێژکارانی کومیتەی ناوەندی و ئەندامانی کۆمیسیۆنی پارێزگاری لە پێڕەوی نێوخۆو بەرادەیەک کە کومیتەی ناوەندی دیاریی دەکا لە نوێنەرانی ئەندامانی دیکەی حیزب پێکدێ.

٣ـ کونگرەی نائاسایی لە سەر داخوازی کومیتەی ناوەندی، یان دوو لە سێی کۆمیسیۆن و کومیتەکانی سەر بە کومیتەی ناوەندی و کۆمیتەی دەرەوەی کوردستان پێک دێ.

ماددەی سێزدەیەم: ئامادەکردن و چۆنیەتیی پێکهێنانی کۆنگرە یەکێک لە ئەرکەکانی کومیتەی ناوەندییە.

ماددەی چاردەیەم: ئەرک و دەسەڵاتی کۆنگرە ئەمانەن:

١ـ ڕاپۆرتی کومیتەی ناوەندی هەڵدەسەنگێنێ و بڕیاری لەسەر دەدا.

٢ـ ڕێبازی گشتیی، ستراتیژی و تاکتیکیی حیزب دیاری دەکا.

٣ـ بەرنامە و پێڕەوی نێوخۆی حیزب پەسند دەکاو ئەگەر پێویست بوو دەسکارییان دەکا.

٤_ ئەنـدامانی ئەسڵیو جێگری كومیتـەی ناوەنـدیی حیـزبو ئەنـدامانی كۆمیسیۆنی پارێزگاری لە پێڕەوی نێوخۆ هەڵدەبژێرێ.

مـاددەی پازدەیـەم: شـێوەی هـەڵبژاردنی كومیتـەی ناوەنـدی لـەلایـەن كومیتەی ناوەندییەوە ئامادە دەكرێ و لە كۆنگرەدا بڕیاری لەسەر دەدرێ.

تێبینی:

١. كومیتـەی ناوەنـدیی حیـزب مـافی ئـەوەی هەیـە ئـەو پەڕەكـەی بـە ئەندازەی یەك لە چواری ژمارەی ئەندامانی ئەسڵیی خۆی، لە ئەندامانی حیزب راستەوخۆ و بە مافی دەنگدانەوە لە كۆنگرەدا بەشدار بكا.

٢. كەسـانێك دەتـوانن ببنـە ئەنـدام یـان جێگـری كومیتـەی ناوەنـدی كـە هەرنەبێ ٣ ساڵ رابردووی ئەندامەتی‌یان لە حیزبدا هەبێ.

ماددەی شازدەهەم: كۆنفرانسی حیزب

١_ كۆنفرانسی حیزب لەكاتێك دا دەبەسترێ كە:

_ دەرەتانی بەستنی كۆنگرە نەبێ.

_ گیروگرفتێكـی وا هاتبێتـە پـێش كـە كومیتـەی ناوەنـدی نـەتوانێ چارەسەری بكا.

لە هەلومەرجێكی ئەوتۆدا كۆنفرانس سەلاحییەتی كۆنگرەی هەیە.

٢_ كۆنفرانس لە ئەندامانی ئەسڵی، جێگرو راوێژكارانی كومیتەی ناوەندی، نوێنەرانی كومیتەكانی شارستان، ناوەند، كومیتە و كومیسیۆنەكانی سەر بە دەفتەری سیاسی و كۆمیتەی بەرێوەبەری كاروباری حیزب لە دەرەوەی كوردستان پێك دێ.

٣_ رادەی نوێنەرانی ئەو کومیتە و کۆمیسیۆنانە لەلایەن کومیتەی ناوەندییەوە دیاری دەکرێ. بەڵام لە هەر حاڵ دا دەبێ ژمارەی نوێنەرانی هەڵبژێراو لە ژمارەی ئەندامانی ئەسڵیو جێگر و راوێژکارانی کومیتەی ناوەندی زیاتر بێ.

ماددەی حەڤدەیەم: کومیتەی ناوەندیی حیزب

١_ لە ماوەی نێوان دوو کۆنگرەدا کومیتەی ناوەندی بەرزترین ئۆرگانی حیزبە و کاروباری حیزب بەڕێوە دەبا.

٢_ ئەرک و دەسەڵاتی کومیتەی ناوەندی بەم جۆرەیە:

_ بڕیارەکانی کۆنگرە جێبەجێ دەکا.

_ بەرپرسی چاوەدێری و بریار لە سەر سیاسەتی گشتیی حیزب لە چوارچێوەی بەرنامە و بریارەکانی کۆنگرە دا یە.

_ سکرتیری گشتیی حیزب، جێگرەکانی و دەفتەری سیاسی هەڵ دەبژێرێ.

_ رادەی حەقی ئەندامەتیی ئەندامانی حیزب دیاری دەکا و بەرپرسی گشتیی داهات و دەرکەوتی حیزبە.

_ لانی کەم ساڵی سێجار کۆ دەبێتەوە. ئەندامانی جێگرو راوێژکارانی کومیتەی ناوەندی لە کۆبوونەوەکانی کومیتەی ناوەندی دا بەشدار دەبن و دەنگی مەشوەرەتی یان هەیە.

تێبینی :

١_ کومیتەی ناوەندی دەتوانێ هەتا نیوەی ژمارەی ئەندامانی ئەسڵی موشاویر بۆ خۆی هەڵبژێرێ.

٢_ کۆبوونەوەکانی کومیتەی ناوەندی بە بەشداریی لانی کەم دوو لە سێی ئەندامانی ئەسڵی فەرمی دەبن.

٣_ بڕیارەکانی کۆبوونەوەکانی کومیتەی ناوەندی وەختێک قەتعی دەبن کە زیاتر لە نیوەی هەموو ئەندامانی ئەسڵی، یان دوو لە سێی ئەندامانی ئەسڵیی بەشدار لە کۆبوونەوەکەدا دەنگیان بۆ بد ەن.

٤_ کومیتەی ناوەندی هەقی هەیە لە کارەکانی سکرتێری گشتی و جێگرەکانی و هەموو ئەندامانی دەفتەری سیاسی، بکۆڵێتەوە و لێپرسینەوە بکا.

٥- هیچ کەس زیاتر لە دوو دەورەی بەدوای یەک دا وەک سکرتێری گشتی هەڵ نابژێردرێ.

ماددەی هەژدەیەم: کۆمیسیونەکانی کاری حیزب

١_ کۆمیسیونەکانی کاری حیزب بەپێی لێکدانەوەو پەسەندی کومیتەی ناوەندی دیاری دەکرێن.

٢_ ئەم کۆمیسیونانە بە پێی ستراتیژیی درێژخایەن و پلانی کاری ساڵانە و چەند ساڵەی خۆیان، کە لە کومیتەی ناوەندیدا دەنگیان بۆ وەردەگیرێ، کار دەکەن.

٣_ هەر یەک لەم کۆمیسیونانە لە چوارچێوەی ئاییننامەدا لە بەجێگەیاندنی ستراتیژی و پلانی کار و بریاری ڕۆژانە لە کاری خۆیان دا سەربەخۆن.

ماددەی نۆزدەیەم: دەفتەری سیاسیی حیزب

١_ دەفتەری سیاسی لە سکرتێری گشتی و ٢ جێگر و ژمارەیەکی دیکە ئەندام پێک دێ کە کومیتەی ناوەندی بڕیاری لەسەر دەدا.

٢_ لە ماوەی نێوان دوو کۆبوونەوەی کومیتەی ناوەندی دا دەفتەری سیاسی بەرپرسی جێبەجێکردنی بڕیارەکانی کومیتەی ناوەندیی حیزبە.

٣_ دەفتەری سیاسیی حیزب کاروباری کۆمیسیۆنەکان لە کۆبونەوەکانی خۆی دا تاوتوێ دەکا و بریاری پێویستیان لە سەر دەدا.
٤_ دەفتەری سیاسی کۆبوونەوەکانی خۆی بە پێی پێویست پێک دێنێ و راپۆرتی تێکۆشانی خۆی دەداتەوە بە کومیتەی ناوەندی.

ماددەی بیستم: سکرتاریای حیزب، سکرتێری گشتیی و جێگرەکانی

ئا. سکرتێری گشتی
١_ سکرتێری گشتی وتەبێژی رەسمیی حیزب بە رووی دەرەوەی حیزب دایە.
٢_ هاودەنگیی کار لە نێوان کۆمیسیونەکانی کاری بەرێوەبەری دا پێک دێنێ.
٣_ سکرتێری گشتیی حیزب بەبێ راوێژ لە گەڵ جێگرەکانی بە تەنیا هیچ بریارێک نادا مەگەر لە کاتێک دا کە دەرەتانی راوێژ نەبێ و کارێکی کتوپڕیش بێتە پێش.

٤_ سکرتێری گشتی و جێگرەکانی لانی کەم حەوتووی جارێک کۆدەبنەوە.
٥_ لە غیابی سکرتێری گشتی دا جێگری یەکەم و لە غیابی هەردووکیان دا جێگری دووهەم ئەو بەرپرسایەتییەی هەیە.
٦- سکرتێری ئیداری کۆبوونەوەکانی دەفتەری سیاسی و کومیتەی ناوەندی لە سەر راسپاردەی سکرتێری گشتی بانگهێشتن دەکا.
٧- جێگرەکانی سکرتێر لەلایەن سکرتێرەوە کاندید دەکرێن و کومیتەی ناوەندی دەنگیان لەسەر دەدا.

تێبینی:

ـ ئەو مەسەلانەی پێوەندییان بە هەموو حیزبەوە هەیە دەبێ لە کومیتەی ناوەندی دا باسیان لێ بکرێ و بریاریان بۆ بدرێ.

ـ ئەو پرسانەی پەیوەندییان بە کاری هەموو کۆمیسیونەکانەوە هەیە پێویستە لە دەفتەری سیاسی بریاریان لە سەر بدرێ.

ـ بریارِ پێوەندیی بە هەر کۆمیسیونێکەوە هەبێ پێویستە بە بەشداریی بەرپرسی ئەو کۆمیسیۆنە بێتە بەرباس و پەسند بکرێ.

ماددەی بیست و یەکەم: ناوەندی لێکۆڵینەوەی ستراتیژیی سیاسی و پلاندانان

ناوە ندی ستراتیژیی سیاسی بە پەسندی دەفتەری سیاسی و بە هاوفکری لەگەڵ کومیتەی ناوەندی، لە کەسانی پسپۆر لە بواری لێکۆڵینەوەی زانستی، سیاسی و فەرهەنگی لە نیوخۆو دەرەوەی حیزب پێک دێ و کومیتەی ناوەندی بەرپرسە ئایینامە بۆ شێوەی کارکردنی دابنێ.

فەسڵی شەشەم:

کۆمیسیۆنی پارێزگاری لە پێڕەوی نێوخۆی حیزب

ماددەی بیستو دووەم: کۆمیسیۆنی پارێزگاری لە پێڕەوی نێوخۆی حیزب لە کەسانی شارەزای بەرنامەو پێڕەوی حیزب لەلایەن کۆنگرەوە هەڵدەبژێردرێ.

ماددەی بیستو سێهەم: ئەرکو سەڵاحییەتەکانی کۆمیسیۆنی پارێزگاری ئەمانەن:

١ـ چاوەدێری بەسەر بەڕێوەچوونی پێرەوی نێوخۆ لە رێکخراوەکانی حیزب دا دەکا.

٢ـ لە رێگای نوێنەرانیەوە بەشداری کۆنفرانسەکانی حیزب دەبیو لەسەر سەلاحییەتی کۆنفرانسەکانو دروستیی هەڵبژاردنی ئەندامانی کومیتەکانو نوێنەرانی کۆنگرە نەزەر دەدا.

٣ـ بە شکایەتی ئەندامانی هەڵپەسێراو یان دەرکراو رادەگاو ئەگەر سزاکەیانی بە پێچەوانەی پێرەوی نێوخۆ زانی، پێشنیاری هەڵوەشاندنەوەی دەدا.

تێبینی:

١ـ کۆمیسیۆنی پارێزگاری کاری بە سەر مەسایلی ئیجرایی حیزبەوە نیە.

٢ـ کۆمیسیۆن لە سزای ئیداری یان سزای پێشمەرگایەتی ناکۆلێتەوەو تەنیا کاری بە سزای حیزبییە.

٣- کۆمیسیۆن نەزەرو پێشنیارەکانی بۆ پەسند کردن دەداتەوە بە کومیتەی ناوەندی.

فەسڵی حەوتەم: داهاتی حیزب

ماددەی بیست وچوارەم: داهاتی حیزب بریتییە لە:

ـ حەقی ئەندامەتیی ئەندامانی حیزب.

ـ یارمەتیی ئەندامانو لایەنگرانو دۆستانی حیزب.

ـ دەسکەوتی سەرمایەدانان و پرۆژەکان.

تێبینی:

١_ لە کۆمیسیونی دارایی و مالیی حیزب دا هەیئەتێکی تایبەت دیاری دەکرێ کە بەرپرسایەتیی بنکەو بنیاتە مالّی و ئابووری یەکانی حیزبی لە ئەستۆ دەبێ. ئەم هەیئەتە هەر شەش مانگ جارێک، یان هەر کات دەفتەری سیاسی بە پێویست بزانێ راپۆرتی مالی و دارایی حیزب دەداتەوە بە کومیتەی ناوەندی. سنووری ئەم راپۆرتە دەفتەری سیاسی دیاریی دەکا.

٢_ کۆمیسیونی مالّی و دارایی حیزب دەبێ هەیئەتێک لە کەسانی پسپۆڕ لە نێوخۆی حیزب لە کوردستان و لە دەرەوە پێک بێنێ بۆ لیکۆڵینەوە لە ئیمکانی سەرمایەگوزاری، دارژتنی پلان و بەرێوە بردنی پرۆژەی گونجاو بە مەبەستی پتەوکردنی بونیەی دارایی و مالّیی حیزب.

فەسڵی هەشتەم: چەند پرەنسیپی گشتی

- سیستمی کار و چالاکیی حیزب دەبێ لە کاری رۆتینەوە بەرەو کاری ئاگاهانە و بە بەرنامە و پلانی نووسراو بروا. بۆ ئەم مەبەستەش هەموو تەشکیلاتەکان، ئورگانەکان و کۆمیسیون و تیمەکانی کاری حیزب دەبێ پرۆگرام و پلانی کاری خۆیان هەبێ. لەم پەیوەندی یەدا دەبێ بەشی پرۆگرام و پلاندانان هەم لە ئاستی رێبەرایەتی و هەم لە ئاستی تەشکیلاتەکان دا وەک بەشێک لە کاری حیزب گرینگیی پێ بدرێ.

- کۆبونەوەی کومیتەکان، کۆمیسیونەکان، کۆنفرانسەکان و کۆنگرەکانی حیزب بەبێ ئاگادارکردنی بەشدارانی لە نێوەرۆکی خاڵەکانی

جێگای باس پێک نایە. بریارو ئاکامەکانی کاری کۆبونەوەکانی حیزب دەبێ بنووسرێن و دوکۆمێنت بکرێن.

راپرسی لە حیزب دا بەرێوە دەچێ لە کاتیک دا کە:

_ پرسێکی گرینگی چارەنووسساز بێتە پێش کە کومیتەی ناوەندی نەیەوێ بۆخۆی بڕیاری لەسەر بدا.

_ هەر نەبێ دوو لە سێی ئەندامانی کومیتەی ناوەندی خوازیاری ئەو راپرسییە بن.

_ لەو حاڵەتەدا کومیتەی ناوەندی بەرپرسە کە لە زووترین کات دا (ئەوپەڕەکەی مانگێک) کومیتەیەک بۆ جێبەجێکردنی ئەو راپرسیپە لە نوێنەرانی تەشکیلاتەکان و ئورگانەکانی رێبەریی حیزب پێک بهێنێ.

تێبینی:

١. یەک لە سێی ئەندامانی کومیتەی جێبەجێکردنی راپرسی لە نوینەرانی کومیتەی ناوەندی و یەک لە سێیان لە نوێنەرانی کۆمیتەی کاروباری دەرەوەی کوردستان و یەک لە سێیان لە نوێنەرانی کۆمیسیۆنەکانی سەر بە دەفتەری سیاسی دەبن.

٢. ئەم کومیتەیە لە ئامادە کردنی پرسیارەکانی راپرسی، شیوەی بەجێگەیاندنی و راگەیاندنی ئاکامەکەی بەرپرسە.

٣. پرسیارەکانی راپرسی دەبێ بە پەسندی کومیتەی ناوەندی بگەن.

- رادەیەکی بەرچاو لە ئەندامانی ئۆرگانەکانی بەرێوەبەریی حیزب پێویستە لە ژنان بن و دەبێ میکانیزمی گونجاو بۆ ئەم مەبەستە لە بەرچاو بگیرێ، و ئەگەر پێویست بوو لە پرەنسیپی "هەڵاواردنی پۆزەتیڤ"یش کەڵک وەرگیرێ. ئامانج لە دیاریکردنی رێژە هەوڵدان بۆ پێکهێنانی یەکسانی لە رادەی بەشداربوونی ژنان لە گەڵ پیاوان لەم ئۆرگانانە لە داهاتوو دایە. بۆیە ئەو رێژەیە دەبێ بە پێی ئیمکان لە هەڵبژاردنەکانی داهاتووی ئەم ئۆرگانانەدا بچێتە سەرێ.